

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG (BESANÇON))
AAN ANNE VAN LOTHARINGEN [NANCY]
29 AUGUSTUS 1665
6463

Samenvatting: Huygens heeft te Besançon het graf en het sterfhuis van Béatrix de Cusance bezocht. Van bekenden heeft hij de omstandigheden van haar overlijden vernomen. Hij vraagt of Anna of zij zijn correspondentie met Béatrix naar Holland wil sturen.

Over een antwoord van Anna is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 1095-1096: afschrift (autografisch)

Vroegere uitgaven: Worp 6, nr. 6463, p. 154: onvolledig (<Vostre aymable defuncte ... mes sottes lettres.>), rest samengevat.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 80, pp. 309-310 (Nederlandse vertaling pp. 211-214).

Namen: Susanne Durand (echtgenote van Chandiot); Anna van Lotharingen; Béatrix de Cusance; huis Chalon; mevrouw de Petremon; Antoine Richard; Suson (Susanne Durand); Willem III; Lodewijk XIV; Karel II.

Plaatsen: Franche-Comté; Engeland; Frankrijk; Holland; Orange.

Transcriptie

Copie.

À Madame la Princesse de Lislebonne.

À Besançon, 29 Aoust 1665.

Madame,

Je ne sçauroy me trouver à deux journées près de Vostre Altesse, sans me donner l'honneur de vous renouveler les assurances de mon très-humble et très-obéissant service. Il n'a pas pleu à Dieu que j'eusse le bonheur d'en pouvoir faire autant de bouche à la pauvre défuncte, que je n'ose nommer autrement, pour manquer d'expressions dignes de son excellent mérite, et de la haute estime que j'en ay faicte avec tous ceux qui jamais ont eu l'honneur de la connoistre. Mais, au moins, Madame, je me suis satisfait en rendant à son tombeau la première de mes visites en ceste ville. J'en ay esté rendre une autre à la chambre de son trespas, et Vostre Altesse peut bien s'asseurer en suite, qu'il n'y a sorte de circonstance de sa maladie et de sa belle fin, dont je n'aye eu soin de m'informer par le menu. Madame de Petremon et la fidèle Suson se souviendront longtemps de la question ordinaire et extraordinaire, que je leur ay donnée sur ce beau subject.

Il m'en rest une, Madame, que je vous supplie très-humblement de souffrir en ces trois lignes. Vostre aymable défuncte a eu la bonté d'aggréer que le luy donnasse parfois à rire par de mes sottes lettres. Je ne sçay ce qu'elles peuvent avoir contenu, mais bien me souviens-je, qu'il y a eu des folies qu'une moindre douceur et discrétion que celle où elles s'adressoyent, ne seroit capable de bien digérer. Que si, peut-estre, quelque reste de ce mauvais papier n'a passé par le feu, j'ose espérer, Madame, que vous ne voudrez pas me refuser ceste execution de justice, que je vous demande avec tout ce que je doibs de respect et de submission, si ce n'est que Vostre Altesse ayme mieux me faire la grace toute entière, en donnant ordre que le tout me soit renvoyé en Hollande, vers où je m'achemine dès demain.

Au mois d'Octobre prochain, Madame, il y aura quatre ans que je n'ay veu ce pauvre pais-là. La pluspart de ce temps a esté employé à la cour de France, le reste à deux divers voyages | 1096 | qu'il m'a fallu faire à celle d'Angleterre. Après avoir esté ainsi ballotté de l'un Roy à l'autre, j'ay esté obligé d'aller establir à Orange sa délivrance et la liberté que j'ay procurée à cest estat, d'où en fin on m'a chargé de venir faire en ceste Bourgogne une reveue des terres de la Maison de Chalon, que Son Altesse Monseigneur y possède. Et me voyci, graces à Dieu, au bout de ce faicheux pèlerinage, que ma famille a bien détesté, Vostre Altesse me fasse, s'il luy plaist, la grace de considérer si je seray capable de la servir en ce pais-là, pour lequel je m'asseure

qu'elle conserve tousjours quelque bonne volonté, et elle trouvera que, tant pour l'amour de celle qui est au ciel, que pour l'affection et le respect que j'auray toute ma vie pour tout ce qui en est descendu, j'estimeray au delà de toute félicité, celle de pouvoir faire paroistre par mes très-humbles services, que je suis sans reserve etc.

Si Vostre Altesse a la bonté de m'honorer de quelque response, chez Monsieur Richard en ceste ville, on aura bien soin de me la faire tenir.

Vertaling

Aan mevrouw de prinses van Lillebonne.

Besançon, 29 augustus 1665.

Mevrouw,

Ik zou mij niet slechts op twee dagen reizen van u weten te bevinden zonder dat ik mij de eer zou gunnen u weer te verzekeren van mijn nederige en gehoorzame toewijding. Het heeft God niet behaagd mij het geluk toe te staan eenzelfde verklaring af te leggen ten overstaan van de arme ¹overledene, die ik niet anders kan noemen, bij gebrek aan uitdrukkingen die recht doen aan haar voortreffelijke verdiensten, en omwille van de hoge achting die ik voor haar heb, samen met alle anderen die de eer hebben gehad haar te kennen. Maar ik heb ik mij tenminste, mevrouw, mij tevreden gesteld met een bezoek aan haar graf, wat ik als eerste heb gedaan na aankomst in deze stad. Een ander bezoek heb ik gebracht aan de kamer waarin zij is overleden, en u kunt vervolgens ervan verzekerd zijn dat er niets is aangaande de omstandigheden van haar ziekte en haar mooie dood waarover ik mij niet tot in detail heb laten informeren. Mevrouw [**] de Petremon en de trouwe ²Suson zullen zich nog lang de gewone en de ongewone vragen herinneren die ik hen over dit dierbare onderwerp heb gesteld.

Er rest mij nog één vraag, mevrouw, welke ik u verzoek mij te willen toestaan in deze paar zinnen. Uw vriendelijke overledene was zo goed erin toe te stemmen dat ik haar soms stof tot lachen gaf door middel van mijn dwaze brieven. Ik weet niet meer wat er allemaal in stond, maar ik herinner mij wel dat er van gekkigheden sprake is geweest, welke voor iemand met minder zachtmoedigheid en discretie dan die van haar, aan wie zij gericht waren, wellicht onverteerbaar zouden zijn. Wanneer nu, wellicht, enkele van deze papieren niet verbrand zijn, durf ik hopen, mevrouw, dat u mij deze genoegdoening niet zult willen weigeren, die ik vraag met alle verschuldigde respect en onderdanigheid, wanneer u althans er niet de voorkeur aan geeft die gunst geheel en al te willen inwilligen door opdracht te geven dat de hele verzameling wordt teruggezonden naar mij in Holland, waarheen ik morgen vertrek.

Komende oktober, mevrouw, zal het vier jaar geleden zijn dat ik dat arme land voor het laatst zag. Het merendeel van deze tijd werd benut aan het Franse hof, de rest met twee reizen die ik heb moeten ondernemen naar het Engelse hof. Na aldus heen en weer geslingerd te zijn van de ene ³koning naar de ⁴andere, zag ik mij verplicht de bevrijding van Orange te regelen en de vrijheid, welke ik voor deze staat had verkregen, van waaruit men mij vervolgens heeft opgedragen hier in de Franche-Comté de landelijke bezittingen van het huis Chalon te inspecteren, die Zijne ⁵Hoogheid aldaar bezit. En nu dan, Goddank, gekomen aan het einde van deze vermoeiende reis, die mijn familie zeer heeft tegengestaan, zou u mij, als het u belieft, de gunst willen verlenen te overdenken of ik u niet van dienst kan zijn in dat land, waar u naar mijn overtuiging altijd goede wil zult vinden, en waar u zult ontdekken dat, zowel omwille van de liefde voor haar, die nu in de hemel rust, als

---

¹ Béatrix de Cusance.

² Susanne Chandiot geboren Durand.

³ Lodewijk XIV.

⁴ Karel II.

⁵ Willem III.

vanwege de toewijding en het respect die ik heel mijn leven zal koesteren voor eenieder die een nakomeling van haar is, ik het mijn opperste geluk zal achten in staat te zijn u te laten blijken door mijn nederige diensten, dat ik zonder terughoudendheid ben, enz.

Wanneer u zo goed bent mij met een antwoord te willen vereren, [zend u dat dan] naar de heer [Antoine] Richard in deze ⁶stad en men zal er zorg voor dragen dat ik het in handen krijg.

---

⁶. Besançon.